

Ofici de carboner

Sant Fost de Campsentelles

Ubicació

Comarca: Vallès Oriental
Lloc/Adreça: Sant Fost de Campsentelles
Emplaçament Serralada de Marina

Coordenades:

Latitud: 41.499118748071
Longitud: 2.234189605305
UTM Est (X): 436082
UTM Nord (Y): 4594450

Classificació

Número de fitxa 08209 - 165
Àmbit: Patrimoni immaterial
Tipologia Tècnica artesanal
Estil / època: Modern Contemporani
Segle XVIII-XIX
Estat de conservació Dolent
Notes de conservació: Ofici perdut però que ha deixat empremta material i a l'imaginari col·lectiu del municipi.
Protecció Inexistent
Tipus de protecció: Inexistent
Accés Obert
Ús actual: Sense ús
Titularitat Pública
Autoria de la fitxa Jordi Montlló Bolart
Data de registre de la fitxa: dt., 02/04/2024 - 16:54

Descripció

L'ofici de carboner a Sant Fost està documentat com a una activitat pre-industrial de la mateixa manera que l'obtenció de maons i teules, o llenya. Està relacionat directament amb el treball i l'explotació del bosc, i per tant, amb una clara intervenció de l'home sobre el paisatge. Diu Pérez (1990) que "anar al bosc a fer el carbonet o a fer llenya era tasca molt habitual entre els santfostencs de molts anys enrere. Per això alguns diuen que mentre als de Martorelles se'ls anomenava carboners, als de sant Fost i Cabanyes els hi deien els destralers o bosqueters".

Es tracta d'una activitat tradicional que a hores d'ara ha desaparegut. D'aquesta, ens resta la memòria oral i les places carboneres, súties i restes de barraques de carboner disperses en diferents indrets de la serralada. A la part urbanitzada del municipi, aquests elements han desaparegut majoritàriament. En el transcurs de visitar fonts del municipi i passejar pel bosc s'han pogut documentar les restes o traces d'alguna sùtia o plaça carbonera; així com detectar la presència d'alzines de brot, fet que passa quan un bosc ha estat utilitzat per fer-hi carbó. Després d'una intensa explotació, el bosc torna a recuperar-se i les restes d'aquella vida arrelada al medi natural només es detecten a través de les traces que han deixat en el paisatge.

A la zona de Sant Fost de Campsentelles, però també en els municipis veïns, el carboneig sembla que no fou una activitat econòmica bàsica, sinó que era complementària a d'altres activitats. L'obtenció de carbó i sobretot de carbonet fou present fins ben entrat la dècada dels anys seixanta. I tot i que moltes famílies se'l feien ells mateixos, tradicionalment, suposava una font d'ingressos gens menyspreable. Aquest fet s'observa en la gran quantitat de súties, que no pas places carboneres localitzades durant la realització del Mapa de Patrimoni. El carbonet, permetia millorar la situació econòmica de moltes llars. I en aquest cas, si la família no n'era la propietària, podien comprar una partida de terra o el propietari els la cedia per tal de que a canvi de carbonet i potser alguns rals li mantinguessin el bosc net. Carbonejar en zones de difícil accés era una manera d'aprofitar la llenya sense que pesés; i és que la llenya, un cop carbonada, pesa molt poc, i per tant, és molt més fàcil extreure-la i transportar-la en sacs amb rucs que no pas arrossegar-la estellada. Per altra banda, deixar roures o rouredes a proximitat de les cases i dels masos era un fet lògic, perquè permetia recollir els aglans pel bestiar.

Carbonar era ben bé una feina poc valorada; normalment els carboners eren gent d'origen humil, es desplaçaven amb la família, fet que explica que malgrat la duresa de la feina, els fills aprenguessin l'ofici des de ben joves, al costat del pare. Les dones també hi participaven, passant el carbonet pel sedàs i posant-lo en sacs, per anar-lo a vendre. Aquest fet comportava que els carboners passessin llargues temporades al bosc, entre els mesos d'octubre i març, coincidint amb la finalització de la verema i la feina del camp.

La construcció d'una barraca de carboner seguia sempre el mateix procediment: Dos grans troncs o bigues recolzats entre ells formaven un triangle vertical. Aquest espai es tapiaria amb un mur de pedra seca o troncs deixant-ne la part superior oberta que serviria de fumeral. A la creu d'aquests puntals s'hi recolzava una biga que marcava la llargada de l'estructura. Si es reposava al damunt del terra la barraca quedava més baixa, mentre que s'hi aixecaven un muret de pedra o aprofitaven una roca l'habitable donaria més alçada i més comoditat als carboners que havien de passar-hi una bona temporada. Un cop l'esquelet era a punt, es procedia a col·locar el costellam, és a dir, la brancada que ben encaixada amb restes vegetals com ginesta, o plantes de fulla llarga i terra aïllaria del fred i la pluja. Es deixava una obertura per porta. Normalment tenien un espai limitat per a cuinar i un altre per dormir. Aquestes construccions, encara que es tornessin a refer, eren llocs habitats durant generacions, igual que les places carboneres.

La jornada d'un carboner d'ofici o un pagès que complementava el seu jornal, començava a l'albada, i un cop encesa, ja no es podia deixar fins a obtenir el carbó. En canvi, si es tractava d'obtenir carbonet, amb un parell de dies ja n'hi havia prou. Si els carboners tenien la dona amb ells, era ella qui un cop a la setmana podia baixar al poble per avituallar-se de pa, gra sec, patates, i poca cosa més. De vegades, si pel camí hi havia algun mas podien aconseguir algun ou o una col. Però normalment, la dieta era força precària. La dieta es podia acompanyar d'alguna bèstia que haguessin caçat i del que recollien i recol·lectaven al bosc

(herbes remeieres, bolets, fruits boscars...). A partir dels anys cinquanta l'aparició de l'electricitat i el gas comportà la desaparició del carboneig.

Història

El procés de carbonar en una partida s'iniciava quan els arbres tenien la mida, o bé, quan el bosc començava a ésser massa brut, o quan mancaven diners al propietari; els motius podien ser diversos. Fins i tot de vegades els efectes d'una glaçada o un temporal.

Una carbonera és un amuntegament fet a base d'empilar varies capes de llenya verda (alzina, roure, arboç o bruc, om i faig). El carbó amb més poder calorífic era el d'alzina, i sobretot el situat a les obagues.

Els arbres no eren tallats de soca arrel, sinó que es feia de manera a no malmetre'ls perquè poguessin rebrotar. Després de seleccionar els arbres més grossos, es tallaven amb la destal catalana (la xica i la grossa) i amb el xerrac a dues mans. La llenya es triava, separant els buscall, que eren troncs d'entre quinze a vint centímetres de diàmetre per uns quatre pams de llargada, de les branques més primes. Si la llenya en canvi era massa gruixuda, s'estellaven amb la massa i tascons.

Normalment es feien en un indret on confluïen els vessants de varis turons, de camins, facilitant així el transport de la llenya i alhora aprofitant les acumulacions de gruix de sòl. La terra de la superfície es podia retirar amb facilitat formant un cercle que es convertiria en la plaça carbonera, i s'apilonava als costats del que hauria de ser la pila. Finalment aquesta superfície es netejava de rocs i pedres i es compactava.

Després s'apilaven els troncs tallats de mida mitjana (bitlles) en la disposició escaient i s'anaven cobrint de branques i terra (procés anomenat embalall). Un cop la pila era a punt, s'encenia i la llema es cremava de forma incompleta fins a reduir a una quarta o cinquena part el seu pes inicial, esdevenint carbó. Un bon carboner podia transformar una tona de llenya entre una i dues càrregues de carbó, que es traduïa entre els 180 i els 240 quilos.

Un cop encesa la pila, calia "bitllar" la pila cada tres o quatre hores, és a dir, calia alimentar-la. El carboner mostrava el seu coneixement i domini del foc, obrint ulls, de dalt cap a baixa, i amb un bastó molt llarguerut el dirigia cap a on ho creia convenient.

Aquesta feina podia durar de vuit a quinze dies depenent de les dimensions que tenia. A més a més, calia tenir molta cura guaitant que no s'hi formessin cambres d'aire ja que llavors es corria el risc de que el foc convertís el carbó en cendra, comportant un greu perill per als carboners que s'enfilaven damunt de la pila (ja que el buit creat per les cendres podria provocar un enfonsament). Un cop el fumera ben clar i sortia per tots els ulls de la carbonera, el carbó era fet, es deixava reposa fins l'endemà. El carbó s'anava extraient per capes horitzontals i amb el rascl de fusta triangular, s'estenia bé pel terra i s'hi abocava la terra amb la pala per tal d'apagar-lo totalment. Després es passava el rascl i ja es podien omplir els sacs que un cop plens es tapaven amb branquetes de boix i es tancaven. Es pesaven amb la romana i ja estaven a punt perquè el negociant se'ls emportés.

Bibliografia

PÉREZ GÓMEZ, Xavier i PÉREZ GÓMEZ, Ferran (1990). *Sant Fost, història d'un poble. Dels orígens a la Guerra Civil*. Ajuntament de Sant Fost de Campsentelles.

SOLA i MAS, Jordi (2003). "La muntanya oblidada. Economia tradicional, desenvolupament rural i patrimoni etnològic al Montsec". Temes d'Etnologia de Catalunya, 7. Barcelona. Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana. Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.